

Smutný úděl ekonomů¹

Ekonomie zaujímá mezi ostatními vědními disciplínami jedinečné postavení. Spíše než že by to bylo její výsadou, je to v jistých aspektech naopak její nepříznivou vlastností, která často činí obtíže jejím studentům. Práce ekonomů je totiž ze své podstaty tak trochu nevděčnou, když se musí vyvarovat úsilí o získání uznání a obliby u veřejnosti a když by se pro zachování své intelektuální poctivosti měl držet daleko od politiky. Ačkoli jsou ekonomické jevy svojí povahou povětšinou ryze abstraktními, současně platí, že pochybení při formulaci teoretických úvah může mít pro společnost naprosto fatální následky. A aby toho nebylo málo, ekonomové si nikdy nemohou být jisti ani tím, že i to jejich nejlépe míněné úsilí nakonec nevyústí v něco zcela nežádoucího.

Ekonomie a přírodní vědy

Přírodní vědy se od společenskovedních oborů liší v celé řadě důležitých aspektů. Nyní se zaměříme pouze na některé z jejich zásadních rozdílů, a sice na to, co pokrok ve vědeckém poznání v těchto oborech představuje pro blahobyt společnosti, proč se správné ekonomické teorie mohou „vytrátit“ a jaký význam pro tyto obory představuje specializace jejich studentů.

Budeme při tom vycházet zejména z díla brilantního myslitele F. A. Hayeka, jenž je jedinečný mj. tím, kterak široký byl jeho obzor a pro kolik různých vědních disciplín měl významný přínos. Stojí nespíše za zmínku, že na přelomu let 1919 a 1920, když byla Vídeňská univerzita, první z jeho *alma mater*, pro nedostatek topiva dočasně uzavřena, vyjel tehdy dvacetiletý rodák z Vídně studovat do laboratoře mozkového anatoma von Monakowa v Curychu. Jak se Hayek sám nechal slyšet ve svých Autobiografických rozhovorech,² právě toto období bylo pro jeho intelektuální vývoj naprosto stěžejní, neboť si během něj osvojil multidisciplinární přístup, jímž se poté řídil po celý svůj život. Připomeňme, že tehdy ještě stále váhal, zda na univerzitě studovat psychologii, nebo ekonomii. Ekonomie u něj nakonec zvítězila, přesto se však teoretické psychologii věnoval ve svých pozdějších dílech, zejména pak v mimořádně obtížné knize *The Sensory Order*,³ kterou Hayek sám považuje za jeden ze svých největších počinů a příspěvků k lidskému poznání, jakkoli málo byla ve své době pochopenou a vědeckou obcí uznávanou publikací.⁴

Hayek tvrdí, že „rozvoj přírodních věd často vede k bezmezné důvěře v budoucí vyhlídce lidstva a poskytuje přírodovědci jistotu, že každý významný příspěvek k poznání, který

¹ Tento článek vyšel ve zkrácené, redakci upravené a autorem neschválené verzi v [Hospodářských novinách \(HN\)](#). V tištěné verzi HN ještě více zkrácený text vyšel dne **NUTNO DOPLNIT** 9. 2024.

² HAYEK, Friedrich August von, WENAR, Leif a KRESGE, Stephen (ed.). *Autobiografické rozhovory*. Přeložila Veronika MACHOVÁ. Brno: Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-86598-16-0. Str. 11.

³ HAYEK, Friedrich August von. *The Sensory Order: An Inquiry into the Foundations of Theoretical Psychology*. Chicago: University of Chicago Press, 1952.

⁴ Pro stručnou interpretaci tohoto díla viz POTUŽÁK, Pavel. *Hayekova teorie lidské mysli*. E-LOGOS [online]. 2013, 20(1), str. 1–38 [cit. 2023-08-25]. Dostupné z: doi: 10.18267/j.e-logos.344.

*učiní, bude využit ke zlepšení lidského údělu.*⁵ Ekonom či obecněji badatel z oblasti společenských věd si naproti tomu nemůže být jist tím, že tok nových znalostí v jeho oboru díky jejich praktické aplikaci vyústí ve spokojenější život jedinců. Nikdy si nemůžeme být plně vědomi veškerých důsledků přijatého opatření, jakkoli kvalitně teoreticky podloženého, a být si jisti tím, že i naše počestné a upřímně míněné úsilí nepovede k něčemu jinému (ne-li dokonce přímo opačnému), než co bylo naším původním záměrem. V historii jsme schopni nalézt několik příkladů, kdy „pokrok“ v ekonomickém myšlení následně přivedl lidstvo na scestí, či jinak řečeno, kdy využití převládajících ekonomických teorií v hospodářské politice mělo za následek dlouhodobějšího zhoršení životních podmínek.⁶

Hayek dále poukazuje na to, že „v našem oboru [tj. v ekonomii] nelze žádné poznatky považovat za jednu provzdy prokázané a že ve skutečnosti poznatky jednou získané a rozšířené často nebývají vyvráceny, ale prostě jen ztraceny a pozapomenuty.“⁷ Tím již narážíme na daleko obecnější a složitější problematiku odlišností v metodologii ekonomie a přírodních věd.⁸ Hayek byl výrazně ovlivněn myšlením svého dobrého přítele sira Karla Poppera a jasně si uvědomoval, že „zkouškou hodnověrnosti empirické vědy je to, zda existuje možnost jejího vyvrácení“ a že „každý systém, který si osobuje nárok na nevyvratitelnost, je ze své definice nevědecký.“⁹ Ale ačkoli byl příznivcem falsifikace (tj. přístupu, že žádnou vědeckou teorii nelze definitivně potvrdit, nýbrž pouze neúspěšně vyvracet), uvědomoval si současně (ostatně stejně jako Popper¹⁰) limity využití experimentů ve společenských vědách.¹¹ Hlavním důvodem, proč bývají v ekonomii důležité principy nezřídka pozapomenuty, je právě to, že povětšinou nebývají podrobeny zkoušce experimentálního osvědčení, nýbrž pouze vysledovány náročným procesem dedukce a teoretickým zdůvodňováním. A přesně kvůli tomu je nezbytné správné principy veřejnosti pořád neúnavně vysvětlovat, aby jednou neupadly v zapomnění.

⁵ HAYEK, Friedrich August von. *On Being an Economist*. Online. In: KLEIN, Daniel Bruce. *What do Economists Contribute?* Londýn: Palgrave Macmillan London, 1999, s. 133–149. ISBN 978-0-333-73962-4. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-14913-1_10. [cit. 2024-09-07]. Str. 133.

⁶ Viz HAYEK, Friedrich August von. *The Pretence of Knowledge*. Nobel Memorial Lecture [online]. 1974 [cit. 2023-09-27]. Dostupné z: <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/1974/hayek/lecture/>.

⁷ HAYEK, Friedrich August von. *On Being an Economist*. Online. In: KLEIN, Daniel Bruce. *What do Economists Contribute?* Londýn: Palgrave Macmillan London, 1999, s. 133–149. ISBN 978-0-333-73962-4. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-14913-1_10. [cit. 2024-09-07]. Str. 133.

⁸ Pro stručný nástin těchto problémů viz DRÁBEK, Štěpán. *Metodologická úskalí společenských věd obecně a ekonomie konkrétně*. Online. Research Brief. 2024. Dostupné z: Liberální institut, https://inlist.cz/wp-content/uploads/2024/02/scientism_letterhead.pdf. [cit. 2024-09-07].

⁹ HAYEK, Friedrich August von, WENAR, Leif a KRESGE, Stephen (ed.). *Autobiografické rozhovory*. Přeložila Veronika MACHOVÁ. Brno: Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-86598-16-0. Str. 59.

¹⁰ Viz zejména POPPER, Karl R. *Bída historicismu*. 2., opravené vydání. Praha: OIKOYMENH, 2008. ISBN 80-7298-007-6.

¹¹ Viz HAYEK, Friedrich August von. *Stupně vysvětlování*. In: JEŽEK, Tomáš. *Zásady liberálního řádu*. Praha: Academia, 2001, s. 73–89. ISBN 80-200-0852-7.

Další problematiku společenských věd představuje otázka specializace. Pro studenty ekonomie je specializace z jistého pohledu neméně potřebná než pro kterékoli jiné vědce. Co však v tomto smyslu odlišuje přírodní vědy od těch společenských, je fakt, že znalosti výhradně jedné disciplíny společenských věd nejsou postačujícími. Zatímco můžete být vynikajícím fyzikem či chemikem a neznat jiné příbuzné obory (ač takový případ zřejmě není nejobvyklejším), být skvělým ekonomem si žádá daleko více než jen porozumění ekonomii.¹² Lidská společnost je natolik složitým uspořádáním, že ji jistě nelze zkoumat pouze jako celek. Ovšem současně platí, že některé disciplíny jednotlivých společenskovědních oborů spolu tak úzce souvisejí (neboť mnohdy studují jevy, jejichž aspekty svojí šíří nutně zasahují zároveň do několika dalších oblastí), že znalost, jež by vycházela čistě z izolovaného zkoumání daného fenoménu v rámci jediné disciplíny, může pro svoji omezenost postrádat jakýkoli význam. Jak to neotřele vyjádřil Hayek: „*Pokud budete ovládat pouze ekonomii a nic jiného, budete pro lidstvo jen postrachem, leda dobrým pro psaní článků, jež budou číst jiní ekonomové, ale k ničemu jinému.*“¹³

Abstraktní povaha ekonomických jevů

Ekonomie se ze své podstaty zabývá vysoce abstraktními jevy povstávajícími ze složité mezilidské interakce. Klíčové struktury, jako je například tržní řád, se našim smyslům samy nenabízejí, a proto je tak těžké si plně uvědomit jejich význam a natolik svůdné jejich užitečnost bagatelizovat. Jelikož takový řád nelze spatřit, intuitivně vycítit či bezděky vnímat, jediným způsobem, jak jej může člověk rozpoznat a odhalit jeho povahu, jež byla našim smyslům zakryta, je využít nejcennějšího nástroje, kterým jej příroda obdařila – rozumu. Podobně komplexní strukturu lze pouze cílevědomou intelektuální snahou v lidské mysli rekonstruovat výsledováním existujících vztahů mezi rozličnými prvky, jež jsou její součástí.

Je příznačné, že odpor vůči takovýmto abstraktním společenským strukturám a procesům nalézáme u stoupenců toho, co Hayek označil konstruktivistickým racionalismem a co Popper obdobně nazval naivním racionalismem (tj. přesvědčení, zastávané např. Descartem, že mysl dává člověku schopnost uvědoměle usměřňovat společnost a utvářet morálku či kulturu). Hayek, ovlivněn učením Adama Fergusona,¹⁴ však tvrdí, že „*lze bez nadsázky říci, že společenská teorie počíná poznáním (a má svůj význam jen díky*

¹² Viz HAYEK, Friedrich August von. *The Dilemma of Specialisation*. Online. In: LEWIS, Paul (ed.). *Essays on Liberalism and the Economy, Volume 18*, Chicago: University of Chicago Press, 2022, str. 187–199. Dostupné z: <https://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/679334> [cit. 2024-09-07].

¹³ HAYEK, Friedrich August von. *On Being an Economist*. Online. In: KLEIN, Daniel Bruce. *What do Economists Contribute?* Londýn: Palgrave Macmillan London, 1999, s. 133–149. ISBN 978-0-333-73962-4. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-14913-1_10. [cit. 2024-09-07]. Str. 141.

¹⁴ Viz jeho esej HAYEK, Friedrich August von. *The Results of Human Action but Not of Human Design*. Online. In: CALDWELL, Bruce. *The Market and Other Orders*. Londýn: Routledge, 2014, s. 293–304. ISBN 978-1-138-77559-6. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/chapters/mono/10.4324/9781315734866-21/results-human-action-human-design-1967-bruce-caldwell>. [cit. 2024-09-07].

tomuto objevu), že existují uspořádané struktury, které jsou výsledkem jednání mnoha lidí, avšak nejsou produktem vědomého lidského utváření.“¹⁵

Opačný přístup (slovy Hayeka, „vývojový racionalismus“, a jazykem Poppera, „kritický racionalismus“) naproti tomu uznává abstrakci jako nepostradatelný nástroj mysli, jenž jí umožňuje pojmout jednotlivé aspekty reality, kterou nemůže plně obsáhnout. Jedná se o vlastnost, jejíž zdárné ovládnutí je klíčové pro schopnost člověka se úspěšně pohybovat ve světě, který je mu jen nedokonale znám. Abstrakce dle Hayeka rozšiřuje rozsah jevů, jež můžeme intelektem uchopit, ale činí tak tím způsobem, že snižuje stupeň, do kterého můžeme důsledky našeho jednání předvídat, což dále omezuje míru, do jaké můžeme tvarovat svět podle vlastní libosti.¹⁶ Je to liberalismus, jenž omezuje záměrnou kontrolu společenského uspořádání pouze na prosazování obecných pravidel, která jsou nezbytná pro vytvoření spontánního řádu, jehož konkrétní detaily nemůžeme předvídat. Tato Hayekova teze je překvapivě v souladu s postojem, jím neskonale kritizovaného, G. W. F. Hegela, když napsal, že „*názor, který lpí na abstrakci, je liberalismus ...*“¹⁷

Konstruktivistický racionalismus neuznává v zásadě žádné meze využití rozumu ani jeho praktických aplikací pro řízení společenských záležitostí jako jednoduché organizace. Jednou z výsad rozumu je však právě jeho schopnost zhodnotit, které záležitosti by měl vědomě kontrolovat, případně v jaké míře, a jak dalece by se měl naopak spoléhat na síly, jež zcela kontrolovat nedokáže a které mohou přesto přivodit lepší výsledky, než jaké by mohla jakákoli vědomá snaha kdy přinést. Jak prozíravě píše Hayek, „*asi se skutečně ukazuje, že pro lidský rozum je zdaleka nejtěžším úkolem racionálně pochopit své vlastní meze.*“¹⁸ Společnost je navíc tím druhem řádu, který by bylo přesnější pro své charakteristiky spíše připodobnit k organismu než organizaci, jelikož se jedná o uspořádání, jež je výsledkem postupné a žádnou lidskou myslí vědomě řízené evoluční selekce, a nikoli produktem lidského rozhodnutí a řízení (i tato analogie, jako ostatně každá, k termínu z přírodních věd je ovšem nepřesná a může přivodit některá nežádoucí zmatení).¹⁹

Jak jasně zdůrazňuje Hayek, „*spoléhání se na abstrakci tedy není důsledkem nadhodnocení schopností našeho rozumu, nýbrž spíše důsledkem proniknutí k mezím*

¹⁵ HAYEK, Friedrich August von. *Právo, zákonodárství a svoboda: nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*. Přeložil Tomáš JEŽEK. Praha: Prostor, 2011. ISBN 978-80-7260-253-7. Str. 61.

¹⁶ Viz *Ibid.*, str. 55.

¹⁷ Citováno z *Ibid.*

¹⁸ HAYEK, Friedrich August von. *Kontrarevoluce vědy*. Přeložila Danica SLOUKOVÁ a Ján PAVLÍK. Praha: Liberální institut, 1995. ISBN 80-85787-87-3. Str. 86.

¹⁹ Srov. s HAYEK, Friedrich August von. *Právo, zákonodárství a svoboda: nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*. Přeložil Tomáš JEŽEK. Praha: Prostor, 2011. ISBN 978-80-7260-253-7. Str. 76–79.

jeho moci“.²⁰ Jednou z funkcí, kterou by rozum měl plnit, je proto kázeň, jež nás učí důležité lekci o tom, že moc našeho intelektu zdaleka není taková, aby dokázal uchopit realitu v celé její složitosti, a že jednou z jeho výhod je právě uvědomění si mezí toho, co ještě lze zcela pochopit.

Hlavní důvod, proč se člověk stal tak neochotným připustit si, že od přírody dané meze jeho znalostí tvoří trvalou zábranu možnosti racionálně konstruovat celou společnost, spočívá dle Hayeka v jeho bezvýhradné důvěře v moc vědy.²¹ Rychlý pokrok vědeckého poznání, zejména v oblasti přírodních věd, člověka snadno přivádí k přesvědčení, že všechny meze našich znalostí budou díky němu jednou provždy odstraněny. Rozmanité vědní disciplíny ani jednotlivé obory umělé inteligence však, navzdory svému nadmíru slibnému vývoji, nemění nic na faktu, že žádná jedna mysl nedokáže vzít v úvahu veškerá jednotlivá fakta důležitá pro fungování racionálního ekonomického řádu, která jsou vždy známá jen určitým jedincům, ale v souhrnu žádné jednotlivé osobě, a jež do značné míry nabývají podobu neartikulovatelných, a proto nikým jiným použitelných znalostí (např. tacitní znalost v podobě „podnikatelského čichu“, díky němuž jedinec předjímá, zda bude na trhu výrobek úspěšný, či nikoli).²²

Ale zpět k abstrakci. Obecně platí, jak nás ostatně poučil již Popper, že všechny výroky teoretické vědy mají formu „jestliže ..., pak ...“.²³ Hayek přitom dochází k pozoruhodnému závěru, že tyto výroky jsou zajímavé hlavně do té míry, do jaké jsou podmínky, jež vkládáme do klauzule „jestliže“, odlišné od těch, které skutečně existují.²⁴ Hodnota vědy tedy ve značné míře spočívá v tom, že nám říká, co by se bylo stalo, kdyby bývala některá fakta byla jiná, než jaká ve skutečnosti jsou (přesněji řečeno, kdyby byly podmínky v určitých ohledech změněny oproti těm opravdovým). Teoretická ekonomie, stejně jako jiné teoretické vědy, tudíž podle Hayeka musí být z velké části studiem toho, co ve skutečnosti není – konstruováním hypotetických modelů takových světů, jež by mohly existovat, kdyby byly některé měnitelné podmínky odlišné.²⁵ A to z definice vyžaduje práci se strukturami, jež jsou přinejmenším v široké míře ryze abstraktní. Ekonom a Hayekův

²⁰ *Ibid.*, str. 55.

²¹ Viz *Ibid.*, str. 34–36.

²² HAYEK, Friedrich August von. *The Use of Knowledge in Society*. The American Economic Review [online]. 1945, 35, 519–530 [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1809376>.

²³ Viz zejména POPPER, Karl R. *Logika vědeckého bádání*. Oikúmené (OIKOYMENH). Praha: OIKOYMENH, 1997. ISBN 80-86005-45-3.

²⁴ Viz HAYEK, Friedrich August von. *Právo, zákonodárství a svoboda: nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*. Přeložil Tomáš JEŽEK. Praha: Prostor, 2011. ISBN 978-80-7260-253-7. Zejména str. 35.

²⁵ Viz *Ibid.*, str. 35–36.

velký učitel²⁶ Ludwig von Mises proto dokonce praví, že ekonomie, podobně jako logika či matematika, je čirým projevem abstraktního myšlení.²⁷

Význam a moc ekonomů

Pro ekonomii, více než pro téměř všechny jiné vědní obory, platí, že zahájení procesu bádání není výsledkem jakési nezaujaté intelektuální zvědavosti, nýbrž spíše reakcí jedince na jeho přání přičinit se o vyvinutí takové teorie, jejíž praktická aplikace by mohla představovat řešení pro některé problémy, jimž společnost zrovna čelí. Ekonomická analýza je dle Hayeka odjakživa poháněna „*nutkavou touhou přetvořit svět, který dává za vznik tak hluboké nespokojenosti*“.²⁸

Ekonomové, ač si to možná dost dobře neuvědomují, však ve svých rukou třímají obrovskou moc. Jak si již všiml otec moderní makroekonomie a jeden z Hayekových největších ideových protivníků John Maynard Keynes, „*myšlenky ekonomů a politických filozofů – ať už mají pravdu, nebo se mýlí – jsou mocnější, než se běžně předpokládá; ve skutečnosti světem hýbe jen máloco jiného*“.²⁹ Lze zcela správně namítnout, že ekonomové a političtí filozofové přece nejsou těmi, kdo ekonomickou teorii v praxi uplatňují, neboť jimi jsou dominantně ekonomii vůbec nepolíbení laici. Skutečností však zůstává, že to jsou jejich abstraktní úvahy, jež dávají dohromady některé principy, jimiž se poté politici při svém rozhodování řídí. A jak údajně prohlásil italský nacionalista Giuseppe Mazzini: „*Ideje vládnu světem a jeho událostem; revoluce je přechodem ideje z teorie do praxe*“.³⁰

To však může mít jak příznivé, tak i naprosto zhoubné následky. Na jednu stranu platí, že správné nastavení pravidel a aspektů fungování institucí, podložené propracovanou ekonomickou teorií, může zlepšit životy nespočtu lidí. A ostatně to bylo právě pochopení ekonomických zákonitostí a porozumění principům volného obchodu, dobrovolné směny, soukromého vlastnictví, výhod vzájemné lidské spolupráce, dělby práce, specializace a spontánního řádu společnosti – souhrnně řečeno, tržního řádu –, co v historicky největší míře zvýšilo celosvětovou životní úroveň. Ekonom Mojmír Hampl trefně konstatuje, že rozpoznání a formulace pravidel fungování trhu dost možná zachránily více životů než

²⁶ Viz HAYEK, Friedrich August von, BLANCHARD III, James U., ed. *Exclusive Interview with F. A. Hayek*. Policy Report [online]. Cato Institute, 1984 [cit. 2023-10-20]. Dostupné z: <https://www.cato.org/policy-report/may/june-1984/exclusive-interview-fa-hayek>.

²⁷ MISES, Ludwig von. *Lidské jednání: pojednání o ekonomii*. Druhé vydání. Přeložil Josef ŠÍMA. Praha: Liberální institut, 2018. ISBN 978-80-86389-61-5. Str. 778.

²⁸ HAYEK, Friedrich August von. *The Trend of Economic Thinking*. *Economica* [online]. 1933, (40), 121–137 [cit. 2023-08-21]. Dostupné z: <https://doi.org/10.2307/2548761>. Str. 122.

²⁹ KEYNES, John Maynard. *The General Theory of Employment Interest and Money*. Londýn: Macmillan, 1936. Str. 383.

³⁰ Citováno z HAYEK, Friedrich August von. *Právo, zákonodárství a svoboda: nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*. Přeložil Tomáš JEŽEK. Praha: Prostor, 2011. ISBN 978-80-7260-253-7. Str. 95.

objev penicilinu sirem Alexandrem Flemingem.³¹ Důvodem, proč toto tvrzení může ve čtenáři vyvolat pocit zaražení či pochybnosti, je fakt, že volba společenského řádu je abstraktní záležitostí, kdežto penicilin je zcela konkrétním objevem, jenž má na blahobyť lidstva snadno vysledovatelný dopad.

Na stranu druhou, jediný omyl, kterého by se ekonom ve svém oboru dopustil, má moc napáchat více škody než pochybení v takřka všech jiných vědních disciplínách dohromady a neblahou schopnost významně poznamenat kvalitu života celých generací. Byl to právě kolosální „vědecký“ omyl, jenž spáchali sociální inženýři a konstruktivisté vedeni učením Augusta Comta, Henriho de Saint-Simona a Karla Marxe, který vdechl život socialismu a s ním jej vzal milionům nebohých lidí. Žádná jiná ideologie (snad jen s výjimkou některých náboženství) nezavinila smrt tolika nevinných jedinců a nedala za vznik tak hlubokému lidskému utrpení jako právě socialismus, který si přímo žádal o pošlapání svobody, jež je pro jeho plné uskutečnění překážkou, a který byl ve svých počátečních formulacích otevřeně popisován jako autoritářský systém.³² Jak zkrátka napsal von Mises, „*nebezpečnější než bajonety a děla jsou zbraně ducha.*“³³

Situaci navíc komplikuje ta skutečnost, že ekonomové do velké míry přicházejí ke studii svého oboru s již *a priori* vyhraněnými názory na záležitosti, jimž v tu chvíli ani nemohou dostatečně rozumět. Je pak zkouškou jejich intelektuální poctivosti, nakolik jsou ochotní změnit svá přesvědčení *vis-à-vis* novým faktickým informacím, které se dozvědí při svém studiu a jež jsou v rozporu s příběhem, který vykreslovala jejich obrazotvornost. A jak prohlásil Hayek, „*nic není pro intelektuální poctivost zhoubnější než pýcha na to, že člověk nezmění své názory.*“³⁴

V této souvislosti je třeba se zmínit ještě o jedné problematice, která názorně demonstruje fakt, že v rámci toho, co otec ekonomie Adam Smith nazval velkou společností³⁵ a co filozof sir Karl Popper obdobně označil otevřenou společností,³⁶ nemůže platit zásada o tom, že účel světí prostředky k jeho dosažení použité. Zdrojem těch nejnebezpečnějších a nejzoubnějších vlivů na tomto světě totiž často nebývají zlovolní jedinci, nýbrž naopak veskrze šlechetní idealisté. Dle Hayeka to byli právě

³¹ HAMPL, Mojmir. *Where have all the economists gone?* Online. Opinion. 2024. Dostupné z: <https://www.gisreportsonline.com/r/economists-gone/>. [cit. 2024-09-08].

³² Viz HAYEK, Friedrich August von. *Cesta do otroctví*. 2. vyd., V ČSFR 1. vyd. Přeložil Tomáš JEŽEK. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0264-2.

³³ MISES, Ludwig von. *Liberalismus*. 2., doplněné vydání. Praha: Liberální institut, 2019. ISBN 978-80-86389-62-2. Str. 162.

³⁴ HAYEK, Friedrich August von. *On Being an Economist*. Online. In: KLEIN, Daniel Bruce. *What do Economists Contribute?* Londýn: Palgrave Macmillan London, 1999, s. 133–149. ISBN 978-0-333-73962-4. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-14913-1_10. [cit. 2024-09-07]. Str. 139.

³⁵ Viz SMITH, Adam. *Teorie mravních citů: esej o analýze zásad, podle nichž lidé přirozeně posuzují chování a charakter, nejprve svých bližních a poté sebe sama*. Druhé vydání. Přeložil Hana ROGALEWICZOVÁ, přeložil Vladimír ROGALEWICZ. Praha: Liberální institut, 2023. ISBN 978-80-86389-73-8.

³⁶ Viz obě části Popperova díla *Otevřená společnost a její nepřítelé*.

ctihodní učenci blahovlnného smýšlení, kteří položili základy totalitních režimů, neuvědomující si, jaké potomstvo tím zplodili.³⁷ Jak proto psal skotský antropolog James Frazer: „pro svět je zajisté lepší, když lidé jednají správně ze špatných motivů, než když činí zlo s těmi nejlepšimi záměry.“³⁸ A sotva si lze představit žalostnější neštěstí než snahou uvědoměle utvářet budoucnost lidstva v souladu s úctyhodnými záměry bezděky produkovat přesný opak vlastního úsilí.³⁹

Ekonomové a (ne)popularita

Dalším strastiplným úkolem ekonomů, který je důsledně oddán svému předmětu, je odolávat a nikdy nepodlehout svodům popularity a uznání veřejnosti. Není nic lákavějšího než ono *communis opinio*, reflektující především přání jednotlivců, dogmaticky přijmout a řídit se jím, ať už při formulaci ekonomických teorií, nebo při jejich praktickém uplatňování v hospodářské politice. Ekonom je tu však od toho, aby neustále upozorňoval na trpké důsledky zdánlivě prospěšných opatření, činil přítrž přitažlivým, leč iluzorním představám o společnosti, a vyvracel věčné mýty, jimiž veřejné mínění překypuje. Jak totiž deklaruje věhlasný ekonomický novinář Henry Hazlitt, „*ekonomie je prostoupena více bludy a omyly než jakákoli jiná člověku známá věda.*“⁴⁰

Pro ekonomů by vždy mělo být přinejmenším výstrahou, když sezná, že se jeho názory těší oblibě. Jak tvrdí vrcholný představitel anglické politické ekonomie Alfred Marshall, „*studenti společenských věd se musejí obávat uznání veřejnosti; zlé je pro ně, když o nich všichni lidé mluví dobře.*“⁴¹ Pokušení přijmout postoje veřejnosti, a tím si i získat široké uznání, je nesporně obrovské. Ekonomové tu však nejsou od toho, aby uspokojovali poptávku veřejnosti po takových názorech, které lichotí jejich přáním, a nesmějí oportunisticky přijímat úsudky, jež neobstojí při seriózním zkoumání. Nezachová-li si ekonom takovouto intelektuální nezávislost, sotva může být pro společnost přínosem.

Ostatně to je důvodem, proč práce opravdového ekonomů není slučitelná s činností politika – zatímco úspěšný politik musí být vůdcem bez originálních myšlenek na společenské záležitosti a jen přesvědčivě vyjadřujícím to, co cítí většina, ekonom je nucen si zachovat svoji svěbytnost spočívající též v povinnosti se ve svých úsudcích neřídit

³⁷ HAYEK, Friedrich August von. *Právo, zákonodárství a svoboda: nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*. Přeložil Tomáš JEŽEK. Praha: Prostor, 2011. ISBN 978-80-7260-253-7. Str. 96.

³⁸ Citováno z HAYEK, Friedrich August von. *Osudná domyšlivost: omyly socialismu*. Druhé vydání. Přeložila Jana OGROCKÁ. Praha: Liberální institut, 2022. ISBN 978-80-86389-71-4. Str. 191.

³⁹ Viz HAYEK, Friedrich August von. *Cesta do otroctví*. 2. vyd., V ČSFR 1. vyd. Přeložil Tomáš JEŽEK. Praha: Academia, 1990. ISBN 80-200-0264-2. Zejména str. 21.

⁴⁰ HAZLITT, Henry. *Ekonomie v jedné lekci*. Praha: Alfa nakladatelství & Liberální institut, 2008. ISBN 978-80-87197-05-9. Str. 16.

⁴¹ Citováno z HAYEK, Friedrich August von. *On Being an Economist*. Online. In: KLEIN, Daniel Bruce. *What do Economists Contribute?* Londýn: Palgrave Macmillan London, 1999, s. 133–149. ISBN 978-0-333-73962-4. Dostupné z: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-14913-1_10. [cit. 2024-09-07]. Str. 145.

přáními, sny či míněním veřejnosti, nýbrž chladným racionálním uvažováním. Tím ekonom samozřejmě přichází o mnoho příjemných a lákavých výhod, když jej jeho čest nutí se zříci řady lukrativních pracovních příležitostí. Ale nic jiného svědomitému ekonomovi nakonec nezbývá, neboť jak prohlásil Hayek, „*všechny ekonomy, kteří pracují pro vládu, tato práce zkaží.*“⁴²

⁴² HAYEK, Friedrich August von, WENAR, Leif a KRESGE, Stephen (ed.). *Autobiografické rozhovory*. Přeložila Veronika MACHOVÁ. Brno: Barrister & Principal, 2002. ISBN 80-86598-16-0. Str. **102**.